

Barak Obama, Ortadoğu ve Oryantalizm: Basmakalıp Olanın Geri Dönüşü

Ortadoğu, Obama'nın tahayyülündeki kurucu ikiliğin negatif tarafını temsil ettiği gibi, düzeltilmesi gereken ve tam da bu nedenle operasyona açık bir coğrafyadır. Dolayısıyla Obama, sömürgeci Avrupa'nın mirası olan "Batı-dışı dünyanın ehlileştirilmesi gerektiği ve bu ehlileştirme süreci sayesinde yönetilebileceği" fikrinin, en modern temsilcisi olup çıkıyor.

Ali BALCI

The Atlantic dergisinin Nisan 2016 sayısı için Jeffrey Goldberg 'Obama Doktrini' başlığı altında ABD Başkanı Barack Obama ile yapılmış geniş bir mülakat-yorum yazısına imza attı. Mülakatın önemli bir kısmı, Obama'nın genelde Ortadoğu özelde ise IŞİD ve Esad rejimine yönelik politikaları hakkındaki yorumlarından oluşuyor. Hatırlanacağı üzere, Obama yönetimi Suriye'de rejimin kimyasal silah kullanımını kırmızı çizgi olarak açıklamış ve daha sonra Esad yönetiminin kimyasal silah kullandığı ortaya çıkmasına rağmen rejime yönelik öngörülen müdahale gelmemiştir. Bu konu yazının ana temalarından birini oluşturuyor ve 30 Ağustos 2013'de Obama'nın müdahale etmeme yönündeki kararının, bugünden bakıldığında etkileri sorgulanıyor: Karar, ABD'yi Müslüman bir ülkeye tekrar müdahale etmekten mi kurtardı, yoksa ABD'nin Ortadoğu'yu Rusya, İran hatta IŞİD'e bırakmasına giden süreci mi başlattı?

Obama'nın özellikle ikinci dönemindeki Ortadoğu politikası, bu bağlamda uzun bir süre daha tartışılacak; fakat ilgili yazı Obama'nın Ortadoğu'ya ilişkin yaptığı bir genelleme ve çarpıcı bir kıyası barındırması bağlamında da öğretici. Barack Obama uzun bir alıntıyı hak edecek şu cümleleri kuruyor: "Şimdi, kimsenin Ortadoğu'daki durumla ilgili iyi hissettiğini sanmıyorum. Halklarına fırsat ve refah sağlamada başarısız ülkeler

var elimizde. Sosyal medya sayesinde güçlerine güç katan şiddet ve aşırı ideolojiler. Çok yetersiz sivil bir gelenek üretebilmiş, yıpranan otoriter rejimler ve tek siyaset yapma ilkesi mezhepçilik olan bir dünya burası... Oysa Güneydoğu Asya'ya bakın, muazzam fakirlik ve yolsuzluk gibi büyük problemleri devam ediyor ama iş kurmak, eğitim almak, iş bulmak ve altyapı inşa etmek için her gün turnakları ile kazıyan mücadeleci, tutkulu enerjik insanlarla dolu. Fark çok çarpıcı."

Goldberg, Obama'nın karşılaştırmasına şu yorumu ekliyor: "Asya'da Latin Amerika ve Afrika'da [Obama] kendi kendini geliştirme, modernite, eğitim ve dünyevi refah için çabalayan genç insanlar görüyor". Goldberg bu detaylandırmadan sonra sözü tekrar Obama'ya bıraktığında, bütün konuşmanın en çarpıcı cümlesi, Obama'nın ağzından çıkıyor: "Onlar [Ortadoğu dışındaki üçüncü dünya insanları] Amerikalıları nasıl öldürürüz diye düşünmüyorlar... Düşündükleri şey nasıl daha iyi eğitim alırsak, nasıl değerlerden bir şey üretiriz." Obama, Goldberg'in mülakatında da açıkça vurgulanıyor, bu noktaya yani Ortadoğu'daki insanların "Amerikalıları nasıl öldürürüz" fikrinden başka bir şey düşünmedikleri yargısına hemen varmıyor. 2009'da Kahire'de yaptığı meşhur konuşmasına atıfla, Obama kendisini İslam'a yönelik basmakalıp ön yargılara karşı savaşmaya gönüllü biri olarak tanımlarken, nasıl oldu da

Değişmesi gereken Ortadoğu'yken, değişme noktasında standardı, yani ulaşılmaması gereken hedefi oluşturan Batı ikiliği başından itibaren Obama'nın Ortadoğu algısını ve siyasetini belirleyen temel dinamik. Bunu "İslam'ın bazı öğretilerinin reforma uğramaması nedeniyle insanların kendilerini modern dünyaya adapte edememeleri" noktasındaki hayıflanmasında net bir şekilde görmek mümkün.

Ortadoğu'ya dair bu genelleme ve sonunda hiçbir ümide yer vermeyen bir karamsarlığa geri döndü?

Bu soruya mülakatta kendisi şu cevabı veriyor: "Umuyordum ki, benim konuşmam [Kahire konuşması] bir tartışmayı harekete geçirecek, Müslümanlar için karşı karşıya oldukları gerçek problemlerini -yönetişim sorunları ve İslam'ın bazı öğretilerinin reforma uğramaması nedeniyle insanların kendilerini modern dünyaya adapte edememeleri- tartışacakları bir

alan açacak. Düşüncem, ABD'nin bu ilerleme sürecinin önünde engel olmadığı, aksine her ne şekilde olursa olsun sıradan insanlara daha iyi yaşam sağlayacak pratik ve başarılı bir Arap ajandası hedefini hayata geçirmede yardımcı olacağını onlara anlatmaktı.” Kısacası Obama, 2009'da Ortadoğu'nun düzeltilebileceği şeklinde bir ümit taşıdığını ve bunun hayata geçirilmesinde kendisinin bir rol oynayabileceği şeklindeki 'iyimserliğini', söz konusu mülakatta itiraf ediyor.

2009'daki iyimserliğin bu şekilde tasviri, 7 yıl sonraki yani 2016'daki radikal genellemeyle birlikte düşünüldüğünde, üç aşamada özetlenebilecek ve hayli önemli olduğunu düşündüğüm kritik bir ayrıntıyı ele veriyor. Birincisi, Obama başından beri, kurucu bir ikili ayırmadan hareketle Ortadoğu'yu tahayyül etmiş: Modern Batı ve bir türlü bu standardı benimseyemeyen buna adapte olamayan Ortadoğu. Dolayısıyla değişmesi gereken Ortadoğu'yken, değişme noktasında standardı, yani ulaşılması gereken hedefi oluşturan Batı ikiliği başından itibaren Obama'nın Ortadoğu algısını ve siyasetini belirleyen temel dinamik. Bunu “İslam'ın bazı öğretilerinin reforma uğramaması nedeniyle insanların kendilerini modern dünyaya adapte edememeleri” noktasındaki hayıflanmasında net bir şekilde görmek mümkün. Üstelik Öteki'ne yönelik bütün bu hayıflanmaya karşılık, Obama Mısır'da ordunun demokrasi ile seçilmiş bir hükümeti devirip iktidara

gelmesi noktasındaki sessizliğine ya da üstü örtülü onayına en ufak bir sorumluluk bile atfetmiyor.

Bu ikiliği izleyen ikinci aşama şu; mülakatta açık bir şekilde görülüyor ki, Obama başkanlığının ilk döneminde değişebilecek bir Ortadoğu'yu 'sevmiş' ve bu değişimi yönetebileceğine inanmış. 7 yıl sonunda yaşadığı kocaman hayal kırıklığı da bu nedenle. Değişebileceğini hayal ettiği bir coğrafyada IŞİD'in ortaya çıkması, Goldberg'in ifadeleriyle “Obama'nın Ortadoğu'nun düzeltilemeyeceği yönündeki kanaatini” derinleştirmiş. Fakat Obama ısrarlı bir şekilde, IŞİD'in ortaya çıkmasında yaklaşık on yıl süreyle Irak'ı işgal eden ve sonra başarısız bir devlet olarak onu ortada bırakan ABD'nin ve kendisinin rolünü görmezden geliyor. Üstelik Suriye'de uzayıp giden iç savaşın IŞİD'e sağladığı verimli iklimdeki kendi rolüne de en ufak bir eleştiri yöneltmiyor.

Ortadoğu, Obama'nın tahayyülündeki kurucu ikiliğin negatif tarafını temsil ettiği gibi, düzeltilmesi gereken ve tam da bu nedenle operasyona açık bir coğrafyadır. Dolayısıyla Obama, sömürgeci Avrupa'nın mirası olan “Batı-dışı dünyanın ehlileştirilmesi gerektiği ve bu ehlileştirme süreci sayesinde yönetilebileceği” fikrinin, en modern temsilcisi olup çıkıyor. Fakat tıpkı

Obama ısrarlı bir şekilde, IŞİD'in ortaya çıkmasında yaklaşık on yıl süreyle Irak'ı işgal eden ve sonra başarısız bir devlet olarak onu ortada bırakan ABD'nin ve kendisinin rolünü görmezden geliyor. Üstelik Suriye'de uzayıp giden iç savaşın IŞİD'e sağladığı verimli iklimdeki kendi rolüne de en ufak bir eleştiri yöneltmiyor.

sömürge döneminde olduğu gibi bu ehlileştirme kaçınılmaz bir hayal kırıklığı ile sonuçlanmaya da mahkûmdur. Bu da bizi üçüncü aşamaya getiriyor ki, o da bütün bu deneyimin en nihayetinde ilk varsayımı doğrulayan ve yeniden üreten bir dinamik/kanıt olarak kullanıma girmesidir. Kısacası, 7 yılın sonunda Obama'nın elinde Ortadoğu'nun ikilikteki negatif tarafı temsil ettiğinin kanıtları vardır ve bu nedenle rahatlıkla Ortadoğu'yu “Amerikalıları nasıl öldürürüz diye düşünen” insanların coğrafyası olarak tanımlayabilir. ○

Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi